

ХОМИШИН І. Ю.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та
інформаційного права
(Навчально-науковий інститут права
та психології Національного
університету
«Львівська політехніка»)

УДК 342.924

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ

У статті проведено аналіз освітнього законодавства щодо компетентнісної ідеї в освіті, впровадження якої сприяє підвищенню якості підготовки професійних фахівців. Виявлено актуальність проблеми реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі. Розкрито суть та зміст поняття «компетентність».

Ключові слова: компетентність, компетенція, освіта, законодавство, кваліфікація, ринок праці.

В статье проведен анализ образовательного законодательства о компетентностной идее в образовании, внедрение которой способствует повышению качества подготовки профессиональных специалистов. Выявлена актуальность проблемы реализации компетентностного подхода в образовательном процессе. Раскрыта суть и содержание понятия «компетентность».

Ключевые слова: компетентность, компетенция, образование, законодательство, квалификация, рынок труда.

The article analyzes the educational legislation regarding the competence idea in education, the introduction of which contributes to the improvement of the quality of training of professionals. The urgency of the problem of implementing the competence approach in the educational process was revealed. The essence and content of the concept of "competence" was defined.

Key words: competence, competence, education, legislation, qualification, labor market.

Вступ. У період реформування освіти та адаптації її до міжнародного освітнього простору велике значення набуває професійне становлення особистості, формування інтелектуально-креативного потенціалу, духовно-моральних якостей, які вимагають пильної уваги у період соціально-економічної нестабільності країни. Завданням сучасної освіти стає не тільки надбання знань, умінь і навичок, а й формування особистісних якостей учня (студента), які охоплюють такі поняття як духовність, моральність, національна гідність, патріотизм. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, основними пріоритетами освіти стосовно компетентності є вміння пристосовуватися до швидких змін і нових потреб ринку праці, бути освіченими щодо інформації, уміти її аналізувати, активно діяти, швидко приймати рішення й навчатися упродовж всього життя.

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження багатьох учених, а саме: І. Драча, Н. Бібік, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, Т. Смагіної, С. Трубачевої та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз освітнього законодавства щодо компетентнісної ідеї в освіті та визначення змісту поняття компетентності.

Результати дослідження. Підписання у 1999 р. Болонської декларації започаткувало одну з наймасштабніших реформ освіти, яка багато у чому зумовила й один із напрямів розвитку освіти в Україні. Болонська декларація сформулювала концепцію міжнародного визнання результатів освіти та висунула вимогу до академічної спільноти виробити взаємовідповідні загальнозрозумілі критерії такого визнання.

Під час Болонського процесу стали активно розробляти різні версії подібних критеріїв, і ця нова методологія дістала назву компетентнісного підходу.

Участь України у Болонському процесі поставила перед українською освітньою системою завдання оновити освітню термінологію та її зміст у відповідності з європейськими поняттями. Для української освіти використання компетентнісного підходу поставило проблему своєрідного перегляду всієї категоріальної системи у педагогіці, визначення місця нових категорій і їх взаємодії з тими категоріями, які вже стали традиційними.

Введення у вітчизняний науковий простір англійського слова «competence» викликало багато дискусій науковців, які намагались дати визначення поняттям «компетентність» і «компетенція», розмежувати їх і надати їм змістового наповнення.

Не будемо вдаватися до аналізу визначень, які дають науковці, зупинимось лише на найбільш прийнятних, на нашу думку, які найбільш повно характеризують сутність поняття «компетентність», «компетентнісний підхід» та «компетенція».

Під поняттям «компетентнісний підхід» О. Пометун розуміє спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися у процесі навчання й містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [1, с. 66].

Ю. Г. Татур дає таке означення компетентності: «Компетентність спеціаліста з вищою освітою – це проявлені ним на практиці прагнення і здатності (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значущість і особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення» [2, с. 20-26].

Ми погоджуємось з М. С. Голованьом, який стверджує, що поняття «компетенції» пов'язане зі змістом сфери діяльності, а «компетентність» завжди стосується особи, характеризує її здатність якісно виконувати певну роботу. Ці поняття «знаходяться у різних площинах» [3].

У Новому тлумачному словнику української мови слово «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [4, с. 874].

Отже, вважаємо, що компетенція це конкретна сфера діяльності, в якій індивід має виявити певні знання, уміння, поведінкові навички, гнучкі здібності і професійно важливі риси особистості. Компетентність, на нашу думку, це наявність знань і досвіду, необхідних для ефективною діяльності у певній сфері, уміння їх застосовувати, уміння оцінювати ситуацію, логічно мислити, аналізувати інформацію.

Поняття «компетентність» привертає увагу усіх освітян тому, що воно розкриває якісно нові перспективи розуміння місії школи, життєвих результатів освітньої діяльності. В основі концепції компетентності лежить ідея виховання компетентної людини й працівника, який не лише має необхідні знання, професіоналізм, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання, бере на себе відповідальність за певну діяльність [5, с. 37–40].

Питання формування компетентності стали пріоритетними і у державних документах у галузі освіти нашої країни.

В українському законодавстві компетентність визначена як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [6]. Реформування освіти та нові вимоги зумовили інтеграцію категорії «компетентність» у все освітнє законодавство. Окрім згаданого Закону «Про освіту», який дав визначення поняттю компетентність, сутність та зміст цієї категорії міститься в інших законодавчих актах України.

Новий закон «Про вищу освіту» знову повертає нас до необхідності чіткого тлумачення цього поняття, оскільки у визначенні вищої освіти закладається розуміння компетентності фахівця з вищою освітою як певної множини компетентностей, які він здобуває під час навчання у вищому навчальному закладі [7]. Саме ж поняття «компетентність» визначається у Законі як «динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [7]. Отже, завданням вищої освіти повинна бути підготовка випускника, який володіє компетентностями, здобутими у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань.

Поява такої категорії в освіті як «компетентність» не оминула і загальну середню освіту. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року ключовими компетентностями визнала спілкування державною і рідною у разі відмінності мовою, спілкування іноземними мовами, математична грамотність, компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні і громадянські компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність і ведення здорового способу життя.

Реформування змісту загальної середньої освіти передбачає розроблення принципово нових державних стандартів загальної середньої освіти, які повинні ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання, враховувати вікові особливості психофізичного розвитку учнів, передбачати здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Зазначені стандарти повинні також ґрунтуватися на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» [8].

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти розрізняє поняття «компетентність» та «компетенція» таким чином: компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

Компетентнісний підхід визначений як спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності [9].

В умовах динамічного розвитку суспільства перехід шкільних закладів до оцінювання результатів навчання школярів через компетентності є цілком виправданим кроком

Як слушно зазначила Міністр освіти Лілія Гриневич, модернізація освіти дозволяє перейти від «школи знань» до «школи компетентності». У результаті українська освіта дозволить готувати кваліфікованих спеціалістів різного профілю, які дадуть поштовх українській економіці та сприятимуть розвитку української держави [10].

Український законодавець стратегічним напрямом державної політики у сфері освіти, серед інших, визначив також модернізацію структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу

Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких – оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку [11]

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

У Національній рамці кваліфікації компетентність визначена як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості [12].

Останніми десятиліттями відомі міжнародні організації, що працюють у сфері освіти, – серед них ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, ОЕСР, Міжнародний департамент стандартів тощо – вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентнісно-орієнтованої освіти.

Головна мета і завдання Програми розвитку ООН у сфері освіти – створення такої моделі сучасної освіти, яка б сприяла формуванню у молоді ключових компетентностей. В офіційних документах ЮНЕСКО («Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні», «Конвенція про технічну та професійну освіту») окреслюється коло тих компетентцій, які повинні стати обов'язковим результатом освіти. У доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття наголошується на необхідності удосконалення будь-якої професії, зокрема у контексті набуття компетентності, що дасть можливість молодому спеціалісту справлятися з різними виробничими ситуаціями, багато з яких неможливо передбачити [13].

Європейська спільнота наголошує на потребі громадянину широкої сфери основних компетентцій для зручного пристосування до пов'язаного в усіх сферах світу, що швидко змінюється. У Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетентії для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року ця потреба описана таким чином: «Освіта, виконуючи подвійну функцію – соціальну та економічну, відіграє особливу роль у наданні європейським громадянам основних компетентцій для зручного пристосування до таких змін. Зокрема, беручи за основу індивідуальні компетентії, беруться до уваги різні потреби осіб, які навчаються. При цьому забезпечується рівність та доступність освіти для таких груп осіб, які через прогалини в освіті через особисті, соціальні, культурні чи економічні умови потребують особливої підтримки у розкритті свого освітнього потенціалу. Ці групи включають, наприклад, осіб з низькою кваліфікацією, зокрема малоосвічених осіб, що рано покинули школу, осіб, які довгий час були безробітними та осіб, які продовжили працювати після довгої відпустки (перерви), осіб похилого віку, мігрантів та осіб з обмеженими можливостями» [14].

Висновки. Як у міжнародному, так і у національному освітньому законодавстві компетентнісний підхід проголошується важливим концептуальним положенням оновлення змісту освіти. Аналіз законодавства показує, що освіта переходить на новий якісний рівень, де основним показником її якості буде компетентний фахівець відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможний на ринку праці, здатний до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готовий до соціальної та професійної мобільності.

Список використаних джерел:

1. Пометун, О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К., 2004. 432 с. С. 66.
2. Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста. Высшее образование сегодня. 2004. № 3. С. 20–26.
3. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. URL: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_VM/Holovan_03.pdf

4. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Том 1. А – К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ: АКОНІТ, 2006. 926 с.
5. Тараненко І. Г. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських проблем. Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство / За ред. І. Єрмакова. К.: Контекст, 2000. С. 37–40.
6. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження КМУ від 18 серпня 2017 р. № 569-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
9. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011%D0%BF?find=1&text=%EA%EE%EC%EF%E5%F2%E5%ED>
10. Сучасна освіта України: від «школи знань» до «школи компетентності»: інтерв'ю з Міністром освіти України Лілією Гриневич. URL: https://dt.ua/EDUCATION/liliya-grinevich-perehodimo-vid-shkoli-v-yakiy-tilki-napihayut-znannyami-ta-vidtvoryuyut-yih-do-shkoli-kompetentnostey-252819_.html
11. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
12. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>
13. Образование: сокровище сокрытое (Learning: The Treasure Within): Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. М.: ЮНЕСКО, 1997.
14. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_975

